OTA-ONANING MEHNAT MIGRATSIYASI SHAROITIDA BOLA TARBIYASIDA OILANING O‘RNI VA PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASH

Temirova Dinora G‘ayrat qizi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23837004

ANNOTATSIYA

Maqolada ota-onasi mehnat migratsiyasi sababli xorijda ishlayotgan va buvisi yoki boshqa yaqin qarindoshlari qaramog‘ida qolgan bolalarni tarbiyalash masalalari yoritiladi. Ota-onadan uzoqda yashashning bolaning ruhiy-emotsional holati, xulq-atvori va ta’lim jarayoniga ehtimoliy ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, buvining oilaviy tarbiyadagi o‘rni, pedagog va maktab psixologining vazifalari, oila, maktab hamda mahalla hamkorligining ahamiyati ochib beriladi. Maqola yakunida bunday bolalarni pedagogik qo‘llab-quvvatlashga doir amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar

mehnat migratsiyasi, ota-ona, buvi qaramog‘idagi bola, oilaviy tarbiya, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, ruhiy-emotsional holat, maktab, mahalla, hamkorlik.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы воспитания детей, родители которых находятся за рубежом в связи с трудовой миграцией, а сами дети остаются на попечении бабушек или других близких родственников. Анализируется возможное влияние разлуки с родителями на эмоциональное состояние, поведение и учебную деятельность ребёнка. Раскрываются роль бабушки в семейном воспитании, задачи педагога и школьного психолога, а также значение сотрудничества семьи, школы и махалли. В заключение представлены практические рекомендации по педагогической поддержке таких детей.

Ключевые слова

трудовая миграция, родители, ребёнок на попечении бабушки, семейное воспитание, педагогическая поддержка, эмоциональное состояние, школа, махалля, сотрудничество.

ABSTRACT

This article examines the upbringing of children whose parents work abroad as labour migrants and who remain in the care of their grandmothers or other close relatives. It discusses the possible effects of separation from parents on children’s emotional well-being, behaviour and learning. The article also considers the grandmother’s role in family upbringing, the responsibilities of teachers and school psychologists, and the importance of cooperation among the family, school and local community. Practical recommendations for supporting these children are presented.

Keywords

labour migration, parents, child cared for by grandmother, family upbringing, pedagogical support, emotional well-being, school, local community, cooperation.

KIRISH

Bugungi kunda mehnat migratsiyasi ko‘plab oilalar hayotiga ta’sir ko‘rsatayotgan ijtimoiy hodisalardan biridir. Oilaning moddiy ehtiyojlarini ta’minlash maqsadida ota yoki ona, ayrim hollarda esa har ikkisi ham xorijga ishlash uchun ketadi. Natijada farzandlar ko‘pincha buvi, bobo yoki boshqa yaqin qarindoshlar qaramog‘ida qoladi. Bunday vaziyatda bolaga kundalik g‘amxo‘rlik ko‘rsatilishi mumkin, biroq ota-onaning bevosita ishtiroki va mehrini sog‘inish holatlari ham yuzaga keladi.

Ota-onadan uzoqda yashash bolaning ruhiy holati, xulqi, tengdoshlari bilan munosabati va ta’limdagi faolligiga turlicha ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayrim bolalarda sog‘inch, xavotir, yolg‘izlik yoki o‘ziga ishonchsizlik kuzatilsa, boshqalari yangi sharoitga nisbatan yaxshi moslashadi. Bu jarayon bolaning yoshi, oiladagi munosabatlar, ajralish muddati hamda uni qo‘llab-quvvatlayotgan insonlarning munosabatiga bog‘liq.

Shu sababli ota-onasi xorijda ishlayotgan bolalar bilan ishlashda oilaning, ayniqsa, bolaga kundalik qarayotgan shaxsning tarbiyaviy imkoniyatlarini mustahkamlash, pedagogik yordamni to‘g‘ri tashkil etish va maktab bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish muhimdir.

OTA-ONADAN UZOQDA YASHASHNING BOLA RIVOJLANISHIGA TA’SIRI

Ota-onaning uzoq muddat uyda bo‘lmasligi bolaning kundalik hayotida muayyan o‘zgarishlarni keltirib chiqaradi. Bola o‘z quvonchi, tashvishi va kundalik voqealarini ota-onasi bilan yuzma-yuz baham ko‘ra olmasligi mumkin. Telefon yoki internet orqali muloqot qilish masofani qisqartirsa-da, bevosita mehr, suhbat va birgalikdagi faoliyatning o‘rnini to‘liq bosa olmaydi.

Bunday sharoitda ayrim bolalarda ota-onasini sog‘inish, xavotirlanish, tez ranjish yoki o‘zini yolg‘iz his qilish holatlari kuzatiladi. Ba’zi bolalar kechinmalarini ichida saqlab, kamgap va tortinchoq bo‘lib qolishi mumkin. Boshqalarda esa jizzakilik, qaysarlik yoki tajovuzkor xatti-harakatlar namoyon bo‘ladi. Shuning uchun bolaning xulqidagi o‘zgarishlarni faqat intizomsizlik sifatida baholamasdan, uning ichki kechinmalarini ham hisobga olish lozim.

Ota-onadan uzoqda yashash ta’lim jarayoniga ham ta’sir qilishi mumkin. Kuchli sog‘inch yoki xavotir bolaning diqqatini jamlashini qiyinlashtirishi, darsga qiziqishi va topshiriqlarni bajarish faolligini pasaytirishi ehtimoli bor. Ayrim hollarda davomat, sinfdagi ishtirok va tengdoshlari bilan munosabatlarda ham o‘zgarishlar kuzatiladi. Biroq bu holatlar barcha bolalarda bir xil kechmaydi. Mehribon qarovchi, barqaror kun tartibi, ota-onalar bilan muntazam aloqa va maktabdagi ijobiy muhit bolaning moslashuviga yordam beradi.

BUVINING OILAVIY TARBIYADAGI O‘RNI

Ota-onasi xorijda ishlayotgan oilalarda buvi ko‘pincha bolaning kundalik parvarishi va tarbiyasi uchun asosiy mas’ul shaxsga aylanadi. Buvining mehr-muhabbati, hayotiy tajribasi, oilaviy qadriyatlarni yetkazishi va bolaga e’tibor berishi uning tarbiyasida muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, bolani tarbiyalash mas’uliyati buvi uchun ham oson bo‘lmasligi mumkin. Yosh bilan bog‘liq qiyinchiliklar, zamonaviy ta’lim talablari va raqamli texnologiyalardan foydalanishdagi tajriba yetishmasligi tarbiya jarayoniga ta’sir qilishi mumkin. Ba’zan buvi bolaga achinib, talabchanlikni kamaytiradi yoki aksincha, ortiqcha nazorat o‘rnatadi. Shu sababli bolaga mehr bilan birga izchil talab va tushunarli qoidalar ham zarur.

Ota-ona, buvi va maktab bolaning tarbiyasi yuzasidan o‘zaro kelishib olishi kerak. Uy vazifalarini bajarish, dam olish, telefon va internetdan foydalanish, kun tartibi hamda rag‘batlantirish masalalarida bir xil yondashuv bo‘lishi bolaning mas’uliyatini shakllantirishga yordam beradi. Ota-onalar uzoqda bo‘lsa ham, farzandining hayotiga qiziqishi, uning fikrini tinglashi va muhim qarorlarda ishtirok etishi lozim.

PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Ota-onasi mehnat migratsiyasida bo‘lgan bolalar bilan ishlashda pedagogning vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. O‘qituvchi bolaning maktabdagi holatini kuzatishi, undagi o‘zgarishlarni o‘z vaqtida payqashi va zarur hollarda maktab psixologi bilan hamkorlik qilishi kerak.

Birinchidan, bolaning hissiy holati va ta’limdagi faolligini muntazam kuzatish zarur. Davomat, o‘zlashtirish, sinfdagi ishtirok va tengdoshlari bilan munosabatlardagi o‘zgarishlar e’tiborga olinadi. Ikkinchidan, o‘quv qiyinchiliklari aniqlanganda individual yordam ko‘rsatilishi, mavzular qayta tushuntirilishi va kichik yutuqlar rag‘batlantirilishi lozim. Uchinchidan, bola o‘z fikri va his-tuyg‘ularini erkin ifoda eta oladigan ishonchli muhit yaratilishi kerak.

Suhbat, kuzatish, o‘yin, rasm chizish, jamoaviy topshiriqlar va sport mashg‘ulotlari bolalarning o‘zaro muloqotini yaxshilashga, o‘ziga ishonchini oshirishga yordam beradi. Guruhiy mashg‘ulotlar orqali bolalarda hamkorlik, do‘stlik va jamoaga mansublik hissi shakllanadi. Biroq bolaning oilaviy holatini boshqalar oldida oshkor qilish yoki uni alohida ajratib ko‘rsatish mumkin emas.

Agar bolada uzoq davom etadigan tushkunlik, kuchli xavotir yoki kundalik faoliyatiga jiddiy ta’sir qiladigan muammolar kuzatilsa, maktab psixologi va tegishli mutaxassislarga murojaat qilish lozim.

OILA, MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI

Bolaning har tomonlama rivojlanishida oila, maktab va mahalla hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Buvi bolaning kundalik ehtiyojlarini qondirish va tarbiyasida ishtirok etsa, maktab uning ta’lim olishi hamda ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Mahalla va jamoat tashkilotlari esa qo‘shimcha mashg‘ulotlar, to‘garaklar va ijtimoiy yordam imkoniyatlarini yaratishi mumkin.

Sinf rahbari buvi bilan muntazam aloqada bo‘lib, bolaning o‘qishi, davomatidagi o‘zgarishlar va maktabdagi munosabatlari haqida ma’lumot berishi kerak. Muloqot faqat muammolar yuzaga kelganda emas, bolaning yutuqlarini e’tirof etish va ijobiy natijalarini ulashish uchun ham tashkil etilishi lozim. Maktab psixologi zarur hollarda maslahat va psixologik yordam ko‘rsatadi.

Xorijda ishlayotgan ota-onalar bilan ham muntazam aloqa saqlanishi muhim. Oldindan kelishilgan vaqtda telefon yoki videoaloqa orqali suhbatlashish, bolaning kundalik hayoti, qiziqishlari va muammolarini muhokama qilish ota-onaning tarbiyadagi ishtirokini davom ettiradi. Bunda suhbat faqat baholar yoki kamchiliklar haqida bo‘lmasdan, mehr, qo‘llab-quvvatlash va samimiy qiziqishga asoslanishi kerak.

AMALIY TAVSIYALAR

Ota-onasi mehnat migratsiyasida bo‘lgan bolalarni qo‘llab-quvvatlashda quyidagi amaliy tavsiyalarga amal qilish maqsadga muvofiq:

1. Ota-onalar farzandi bilan muntazam va oldindan kelishilgan vaqtda suhbatlashib turishi, uning his-tuyg‘ulari va kundalik hayotiga samimiy qiziqish bildirishi lozim.
2. Bolaga qarayotgan buvi yoki boshqa yaqin qarindosh bilan ota-ona tarbiya, kun tartibi va rag‘batlantirish masalalarida kelishib olishi kerak.
3. Sinf rahbari bolaning davomatini, o‘zlashtirishini va sinfdoshlar bilan munosabatlarini kuzatib, qarovchi shaxs bilan muntazam fikr almashishi zarur.
4. Bolaga o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifodalash imkonini berish, uni tinglash va kamsitmasdan qo‘llab-quvvatlash muhim.
5. Maktabda to‘garaklar, sport va jamoaviy mashg‘ulotlarga jalb etish orqali bolaning ijtimoiy faolligi va tengdoshlari bilan aloqalarini mustahkamlash mumkin.
6. Zarur hollarda maktab psixologi yoki tegishli mutaxassis yordamini tashkil etish, bolaning oilaviy holati haqidagi ma’lumotlarni maxfiy saqlash lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ota-onaning mehnat migratsiyasi sababli farzandidan uzoqda bo‘lishi oilaviy tarbiya jarayoniga ta’sir ko‘rsatadi. Bunday sharoitda buvi yoki boshqa qarindosh bolaning kundalik parvarishi va tarbiyasida muhim o‘rin egallaydi. Biroq bolaning ehtiyojlarini to‘liq qondirish uchun qarovchining g‘amxo‘rligi bilan bir qatorda, ota-onaning masofadan turib faol ishtiroki hamda maktabning pedagogik ko‘magi zarur.

Ota-onadan uzoqda yashash ayrim bolalarda sog‘inch, xavotir, o‘ziga ishonchsizlik va ta’limdagi qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois pedagoglar bolaning xulqi va o‘zlashtirishidagi o‘zgarishlarga e’tiborli bo‘lishi, individual yondashuvni qo‘llashi va zarur hollarda psixolog bilan hamkorlik qilishi lozim.

Oila, maktab va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik, buviga metodik yordam berish hamda ota-onalar bilan muntazam muloqotni yo‘lga qo‘yish bolaga mehrli va barqaror muhit yaratadi. Eng muhimi, bunday bolalarga faqat muammolari orqali emas, balki qobiliyati, qiziqishi va imkoniyatlariga ega bo‘lgan shaxs sifatida munosabatda bo‘lish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolmatova M. M. Mehnat migratsiyasi sharoitida oilaviy tarbiyaning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari // Pedagogika va psixologiya. — 2022. — 1(1). — B. 10–15.
2. Xudoyberdiyeva N. A. Ota-onasi chet elda mehnat qilayotgan o‘quvchilarning ijtimoiy-psixologik holatini o‘rganish va ularga yordam berish // Pedagogik mahorat. — 2023. — 1(1). — B. 22–26.
3. Qurbonova D. M. Mehnat migratsiyasi sharoitida bolalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi muammolari // Fan va ta’lim. — 2021. — 2(1). — B. 123–126.
4. Xudoyberdiyeva N. A. Ota-onasi chet elda mehnat qilayotgan o‘quvchilar bilan ishlashda sinf rahbarining vazifalari // Science and Education. — 2023. — 4(1). — B. 123–127.